

Bir Kitap Üzerine: “Ahıska Türkleri: Entegrasyon, Vatana Dönüş, Göç”

Edebiyat Bolluğu veya Sosyolojinin Sefaleti

Orhan URAVELLİ

Турки-месхетинцы: Интеграция. Репатриация. Эмиграция/под ред. Т. Триера и А. Ханжина.-СПб:Алетейя, 2007-456 с. *Editörler: Tom Trier ve Andrey Khanzhin. Sankt-Peterburg, Aleteya Yayinevi, 2007, 456 s, Rusça;* Kitabın İngilizce baskısı: *The Meskhetian Turks at a Crossroads. Integration, Repatriation or Resettlement? Tom Trier and Andrei Khanzhin (eds), Lit Verlag, Hamburg, 2007.*

Ahıska Türkleri meselesini bütün boyutlarıyla ele almayı amaçlayan ve uluslararası bir proje çerçevesinde desteklenen gayet ciddi bir kolektif çalışmadan bahsetmek istiyoruz. 700 adet basılmış olan bu kitap, Haziran 2004-Eylül 2006 arasında Volkswagen Vakfı finansmanıyla Avrupa Azınlık Sorunları Araştırma Merkezi/European Centre For Minority Issues tarafından gerçekleştirilmiş araştırma projesinin ürünüdür. Zaten editörler Tom Trier ve Andrey Khanzhin, ECIPI'nin Gürcistan ve Kafkasya sorumlularıdır.

Bilirkişi ve uzman oldukları belirtilen ve önceden seçilmiş 34 araştırmacı, Ahıskalıların oturdukları 9 ülkenin 18 camiası içinde sosyolojik sorgu özelliği taşıyan saha araştırması yapmış ve sonuçlar kitapta yazıya dökülmüştür. Halkın durumu, tercihleri, beklentileri ve sorunları, siyasî, kültürel, jeopolitik ve ekonomik bakımdan değişik ülkelere göre farklılık-

lar göstereceğinden yöntem olarak tek bir format ve şema üzerinden araştırma yapılmıştır. Araştırmacılar bizzat Ahıskalıların ailelerini ziyaret ederek malzeme toplamış, yaklaşık bir hafta misafir olmuş, kişileri dinlemiş, yaş ve cinsiyet açısından denge sağlamaya çalışmışlardır. Her ülkede yaklaşık 20 mülakat yapılmış, ayrıca yerli halktan üç beş temsilcinin görüşü alınmış, son olarak konu imkân dahilinde yerel resmî bir görevliyle görüşülmüş, varsa dernek yöneticileri veya lider durumundaki kişilerden bilgi alınmıştır.

Ülke raporları diyebileceğimiz bölümlerin hepsi aşağı yukarı şu alt başlıklar altında yazılmıştır: 1. Demografi ve istatistikler; 2. Yerli toplumla entegrasyon; 3. İktidar boyutu ve Ahıskalılar arasında liderlik; 4. Sosyal ağlar, aile, sülâle, etnik grup; 5. Özdeşleştirme (Ahıskalıların kendilerini etnik açıdan nasıl tanımladıkları, kimlik bilinçleri); 6. Ev ve vatan kavramı.

Yazılar bu ana kriterlere göre yazılsa da tabii ki yazarların imkânları, tercihleri, değer yarguları dolayısıyla kimi farklı yorumlar ve hatta önyargılar, bilinçli yönlendirmeler ve ihmaller ortaya çıkmıştır.

Kitap, birçok bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümlerin yazarları, başlıkları ve yer aldığı sayfalar sırasıyla şöyledir: *Tom Trier-Andrey Khanzhin: Giriş (s.15-42); Igor Savin: Kazakistan/Başarılı Entegras-*

yon ve Mukabil Olmayan Himaye (s.43-67); *Kakoli Rei*: Kırgızistan/Geçiş Halindeki Toplumda Etnik Azınlık (s.68-89); *Elena Çikadze*: Özbekistan/Güvenli Ev Arayışında (s. 90-128); *Arif Yunusov*: Azerbaycan/Sürgünde Türk Olmak (s.129-146); *İgor Kuznetsov*: Rusya Federasyonu/Özdeşleştirme Şeması ve Sosyal Ağlar (s.147-177); *Olena Malinovskaya*: Ukrayna/Vatana Kavuşmak mı? (s.178-210); *Nina Sumbadze*: Gürcistan/Eve Dönüş mü? (s.211-238); *Ayşe-gül Aydıngün*: Türkiye/'Kendilerinden Olanlar' Arasında 'Yabancılar' (s.239-260); *E. Koryuşkina-Stive Sverdlov*: ABD/Okyanus Ötesine Göç (s.261-295); *Aleksandr Osipov*: Rusya Federasyonu/Resmî Statüdeki Çelişkiler (s.296-335); *Georgi Tarkan-Mouravi*: Gürcistan/Dönüşün Hukukî ve Siyasî Boyutları (s.336-364); *İndra Overland*: Uluslararası Kuruluşlar, Bölgesel Politikalar ve Ahıska Türkleri (s.365-383); *A. Osipov-S. Sverdlov*: Ahıska Türk Camialarında Sosyal Dinamikler ve Liderlik (s.384-419); *Greta Linn Ulling*: Vatani Düşünürken/Kırım Tatarları ve Ahıska Türkleri (s.420-436). Son kısımda gizli sürgün kararının, SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumunun 1956, 1957 ve 1968 tarihli Kararnamelerinin metinleri ve indeks yer almaktadır (s.437-445).

Bu çok geniş kapsamlı ve büyük hacimli kolektif çalışma üzerinde yarıntılı şekilde durmayacağız. Sadece okurlara kitap hakkında genel bilgi ve fikir vermeye çalışacağız. Kitabın önsözünde Ahıska Türklerinin nüfus sayısı, dağılımı ve bu çalışmanın yöntemi gibi konular hakkında bilgi verilmiş. Öyle anlaşılıyor ki bu çalışmanın amacı, Ahıska Türklerinin Ahıska Türkleri meselesinin yeniden uluslararası gündemde yer almasını sağlamaktır. Fakat bu konu daha önce uluslararası düzeyde hiç gündeme gelmemiştir ki! Girişte, kitabın basit çözüm bekleyenler için yazıldığı özellikle vurgulanırken yazarların tek bir çözüm önermedikleri ve bunun olumlu bir yaklaşım olduğu öne sürülmektedir. Kitapta yazıları yer alan araştırmacılar, bir yol ayrımında bulunan sürgün halk için genel olarak üç yol olduğu sonucuna varmışlar: Yerli topluma entegre olmak, Gürcistan'a dönmek veyahut da uygun bir ülkeye göç etmek. Bu seçenekler komple stratejinin parçaları olarak çözüm reçetesi şeklinde tavsiye edilmektedir. Ne var ki meselâ Amerika'ya göçün avantajları bolca dile getirilirken çok daha az masrafla Ahıska'ya dönüşün veya Türkiye'ye göçün sağlanabileceği göz ardı edildiği anlaşılmaktadır.

Kitapta bizzat Ahıskalılarının düşünceleri ve beklentileri üzerine derin analiz yapıldığı iddia edilse de bizce temel çözümü arka plânda tutan bir yaklaşım

görüyoruz. **Özbekistan'da veya Kazakistan'da ya da Ukrayna'da oturan Ahıskalıların entegrasyon, kaynaşma, insan hakları veya başka ülkelere göçü gibi Ahıska'ya dönüşle ilgisi olmayan sorunları, Ahıska'ya dönüşle aynı kefeye koymak kabul edilemez bir aymazlıktır.** Kitapta tarafsız bakış açısı, en önemli artı olarak vurgulanıyor. İyi de, Ahıska Türkleri eşit bir taraf olarak bir devlet veya halk ile savaş halinde değillerdir, onların yıllardır mağdur bir azınlık oldukları zaten kitapta defalarca belirtilmiştir. Bu durumda tarafsız olmak, bir nevi haksızlığa göz yummak olmuyor mu? Zira Gürcistan'ın devlet olarak Ahıska'ya dönüş yolunu açması ve âdil bir yasa çıkarması konusunda bizzat mağdurun tarafı tutulmalı değil mi?

Kitabın girişinde belirtildiğine göre 1944 sürgününün başlıca sebebi, Türkiye ile savaş ihtimali bağlamında sınırdaki arazinin güvenilmez nüfustan arındırılmasıymış! Derken Gürcistan'la ilgili bölümde yarıntılı bilgi verildiği kaydedilmiş! Halbuki bu bölümü kaleme alan Nana Sumbadze, Tiflis Politika Araştırmaları Enstitüsü Eş Başkanındır ve mütalâalarında tarafsız olmaktan çok uzaktır. Sürgünleri ısrarla Mesketya Müslüman nüfusu ve Mesketyalılar diye tanımlayan Sumbadze'ye kalsa, böl-

gedeki halkın faciası 16. yüzyılda Osmanlı işgaliyle başlamıştır (s. 211-212). Ona göre burası daha önce Gürcü kültürünün önemli merkeziymiş. Çok dinlediğimiz bu Meskh masalı beş para etmez ama editörlerin ve organizatörlerin bir Gürcü'nün tarafsız olabileceğine inanması da tam bir saflık örneğidir. Kaldı ki Osmanlı fethinden önce Ahıska bölgesinde, İran Savefi devletine haraç veren Ortodoks Kıpçak beyliği hakimdi.

Gürcü kültür merkezi hakkında efsane de Kartli şovenlik hastalığının bir belirtisidir. Öte yandan Osmanlılar idaresinde İslam'a geçenler Kıpçaklardı ve Hıristiyan kişi adları Gürcü adları olmadığı gibi kiliseler de Gürcülere değil Kıpçaklara aittir. Ayrıca Osmanlı yönetiminin cizye vergisi aldığı Hıristiyanları zorla Müslüman yaptığı tezi de asılsızdır, çünkü devlet için bu vergi mükellefleri önemli gelir kaynağıydı. Sumbadze'ye göre Osmanlı devleti, Müslüman olmayanlara hayat hakkı tanımıyormuş. Öyle olsaydı tarihte Ortodoks Gürcü, Bulgar, Sırp, Hırvat, Rumen, Rum, Ermeni kalmazdı. Bu hezeyanın kaynağı bellidir ama üç yüz yıllık Osmanlı esareti nakaratını kendisi tekzip ediyor.

Sumbadze, Müslüman Gürcülerin 1828'de Ahıska'yı kuşatarak burayı Ruslara karşı ölümüne savunduklarını yazıyor. 'Üç yüz yıl esaret' yaşamış ve 'Osmanlı mezalimi' görmüş halk, nasıl oluyor da Osmanlı kalesini ölümüne savunuyor? Tarihin gerçeklerini Kartli masallarıyla karıştıran Gürcü şovenleri, geçenlerde Güney Osetya'da bir kez daha tarihin duvarına tosladılar. Sumbadze gibilerin kaderi hep böyle olacaktır!

Yazar bu arada eskiden pek rastlanmayan iddialar ortaya atmış. Elbette ki Ahıska'nın Türk nüfusu bağımsız Gürcistan'la (1918-1921) sorunlar yaşamıştır fakat bölgede Gürcü ve Ermeni katliamı yaşandığı da sadece efsanedir. Sovyet rejiminin Ahıska'daki Müslüman nüfusu Azerileştirdiği, fakat 1944'te tam tersine bir kalemde hepsini Türk kategorisine soktuğuna dair yorum bizce yersizdir, çünkü az ileride 1957 kararnamesini ele alırken 1944'te Azeri diye kaydolunanlardan bahsediyor. Öte yandan Gürcistan'ın Azeri nüfusu, Türk sayılmamıştı ve sadece sınır bölgesindeki halkın böyle bir keyfi muameleye tabi tutulması, Sumbadze'nin pek bilmediği stratejilerin ürünüydü. Yazar, 1939'da nüfus sayımında Müslüman nüfusa Gürcü olarak kaydolmaları önerildiği ve halkın bunu kabul etmediğini öne sürüyor. Bütün bu tarih etütleri Gürcü tarihçilerinin Müslüman ve Hıristiyan ayrımını Türk-Gürcü ayrımıyla karıştırdıklarını göster-

mektedir oysa Hıristiyanların hepsi Gürcü olmadığı gibi Müslümanların da hepsi Türk değildi.

Nana Sumbadze, 1958'de, 1969'da ve 1977'de Ahıskalı bazı küçük grupların Gürcistan'ın değişik bölgelerine yerleştiklerini ama mahallî makamlar ve yerli halkın baskılarından dolayı Gürcistan'ı terk ettiklerini yazıyor. Anlaşılan, bunlara Sumbadze'den farklı tarih kitapları okutmuşlardı. Fergana faciasından sonra derbeder olan Ahıskalıların kabulü konusunda Gürcistan SSC hükümetinin hiçbir adım atmadığını, siyasî gerginlik ve ekonomik zorluklar ve Ahıska'da arazi kıtlığını bahane ederek dönüşü engellediğini yazar kendisi belirtiyor. Bu durumda 2006 itibarıyla Gürcistan'da oturan sadece 592 (!) Ahıskalı üzerinde sosyoloji araştırması yapmanın ne alemi vardı?! Bu gülünç sayı, Gürcistan için düpedüz yüz karası, büyük ayıp ve lekedir. Üstelik bir arada olmayıp Gürcistan'ın değişik yerlerine dağılmış bir avuç insanın ne düşündüğü ve ne beklediği genel tabloyu kesinlikle yansıtmamaktadır. Bu arada yazarın rahmetli Yusuf Serverov'un soyadının aslında Didebulidze olduğuna dair iddiayı da (s. 228) sinsice metine yedirmiş olması Kartvel şovenlik virüsünün tedavisi olmadığını bir kere daha ortaya koymaktadır. Bir de aynı sayfadaki şu cümleye bakalım: **"Araştırma yaptığımız her yerde yerli nüfus onlara Tatar veya Türk demektir."**

Bilmem yoruma gerek var mı?

Son olarak Sumbadze Ahıskalıların dönüşü konusunda Gürcülerin ne düşündüklerini yazıyor ve Ahıska başta olmak üzere Gürcü halkının çoğunlukla dönüşe karşı çıktığını belirtiyor. Doksan yıl halka yalan yanlış ve çarpıtılmış tarih masalları ve şovenlik okutursan olacağı zaten budur.

Konunun siyasî ve hukukî yönlerini ele alan Georgi Tarkan Mouravi hem Mesketyalı Müslümanlar hem de Türkler diyor ve daha ilk baştan çelişkiye düşüyor. Mouravi'ye göre Ahıskalıların dönüşünü engelleyen başlıca faktörlerden biri, politikada ve sivil toplumda başat rol oynayan etnik milliyetçilik hastalığıdır ve kendisini bu açık samimî itiraftan dolayı kutlamak gerekir. Ona göre Samtshe-Cavahetya bölgesindeki fakirlik, çökmüş ekonomi ve işsizlik de dönüş açısından sorun oluşturmaktadır. Ayrıca bölgedeki heterojen etnik yapıya dikkat çeken Mouravi, Gürcü ve Ermenilerin bir arada oturdukları yerleşimlerin sadece Ahıska ilçesinde bulunduğunu, diğer ilçelerdeki yerleşimlerinse etnik esasa dayandığını vurgulamaktadır. Sadece üç kent ve dört kent

tipi kasaba ve 258 köy bulunan Ahıska bölgesinde (6.500 kKm²) toplam nüfus 208.000 civarındadır (2006). Mouravi'nin, Ninotsminda (eski Bogdanovka), Borjom ve Ahilkelek gibi ilçeleri Ahıska, Aspinza ve Adigen'le aynı kapsama alması abestir ve sadece karışıklığa yol açıyor. Şu da var ki bu üç ilçe dikkate alındığında Ermeni nüfusun oranı % 55 düzeyindedir. Halbuki Mouravi de biliyor ki dönüş sorunuyla bu üç ilçenin pek ilgisi yoktur. Ermeniler, Ahıska, Adigön ve Aspinza'da nüfusun % 30'unu bile oluşturamamaktadır. Türk ahalinin dönüşüne Ermeni tepkisi bayağı abartılmaktadır. Asıl dikkat çeken husus, 2002 yılı itibariyle bölge nüfusunun göç sebebiyle 1989'a oranla % 88 azalmış olmasıdır!

Mouravi'nin yazısındaki en iğrenç yalan 1966'da Frunze'de (şimdiki Bişkek) düzenlenen gizli kongrede Türklerin Ahıska bölgesinin Türkiye'ye verilmesi hakkında karar aldıkları hakkında zırvalamadır. 40 yıl önce SCCB'de bu tür akıl dışı ve saçma karar ancak tımarhanede alınabilirdi! Mouravi, genel olarak Gürcistan hukuk yapısını ve yasalarını ele alırken dönüşün gerçekleşmesini tam demokratik, çoğulcu, sosyal hukuk devletinin kurulmasına bağlıyor. İyi de bugün Ahıskalılar oturdukları BDT ülkelerinde zaten böyle bir devlet yapısı yoktur ve üstelik haliyle Gürcistan'ın daima sorunları olacaktır. Ardından 300.000 Ahıskalının döneceğinden ve bunun büyük demografik, sosyal, etnik ve hatta politik krize yol açacağı tehlikesinden bahsediyor. Oysa Orta Çağ'da değil ve büyük kavimler göçü gibi 300.000 kişi bir hafta içinde Gürcistan'a akın etmeyecektir.

Şimkentli etnografyacı İgor Savin, Kazakistan'ın Almatı ve Şimkent vilâyetlerinde araştırma yapmıştır. Azerbaycan'daki Ahıskalılar arasında ev ve vatan kavramları üzerine doktora yapmış Finlandiyalı Kekola Rey, Kırgızistan'da Oş ve Çu vilâyetleri ile Bişkek şehrinde saha çalışması yapmıştır. Azerbaycan'la ilgili yazıda Ahısklıların en yoğun nüfusa sahip oldukları Saatlı ve Sabirabad ilçelerindeki araştırma sonuçları yer almıştır ama A. Yunusov'un yazısı yüzeysel kalmaktadır. Rusya'da araştırma coğrafyası oldukça eksik olup Krasnodar'la sınırlı kalmıştır ki ABD'ye göç nedeniyle değeri epeyce tartışmalıdır. Stavropol, Rostov, Kabarda-Balkarya göz ardı edilmiş, Voronej ve Belgorod gibi yanlış fikir verebilecek taşra bölgeler dikkate alınmıştır. Ukrayna'ya gelince Karadeniz bölgesinde Kherson ve Nikolayev vilâyetlerindeki köylerde toplanan malzemenin hareketle yorum yapılmış, Donetsk'in Slaviansk ilçesi ihmal edilmiştir. Öte yandan, Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin so-

runları hakkında yazıyı da Semerkand ve Buhara'da yaklaşık iki ay süreyle saha araştırması yapan Peterburg Bağımsız Sosyoloji Araştırmaları Merkezi uzmanlarından Elena Çikadze yazmıştır. Nisbeten büyük hacimli bu yazıda Gürcistan'ın sorumluluğu göz ardı edilerek veya unutturularak Özbekistan'ın sorumlulukları ön plâna çıkarılmaktadır!

Elbette ki meselenin insani boyutlarını öne çıkaran bu tür çoğulcu ve hukuk ağırlıklı araştırma, Ahıskalıları ve ilgili kamuoyunu memnun etmiştir. Fakat açık söylemek gerekirse bir bütün olarak bu kitap, Ahıska Türkleri meselesini bir araştırma objesi olarak gören ve daha çok kariyeri, sorunları akademik ve meslekî önyargıları, siyasi ve hatta etnik çıkarları açısından değerlendiren 'uzmanların' beyin jimnastiğinden öteye gidememiştir.

1992-2001 yılları arasında AGIT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri görevinde bulunmuş Max van der Stool, kısa önsözünde kitabın, uluslararası camiada affedilmez derecede göz ardı edilmiş bir soruna adandığını kaydetmiştir. Hemen belirtelim ki yazarların seçimi, Ahıskalı Türklerin hep yetim muamelesi görmelerinin sosyal, siyasi ve akademik sebeplerini, yani bu ihmalkârlığın iç yüzünü açıklama zeminini önceden yok etmiştir. Teşekkürlere ayrılan kısımda editörler, yüzden fazla kişiyi belirtiyorlar ki bunların arasında Avrupalı ve Rusyalılar, BDT cumhuriyetleri, diğer ilgili ülkeleri temsil eden resmî görevliler, politikacılar, diplomatlar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları yöneticileri, uzmanlar ve hatta iş adamları var. Bunca değerli kişinin Ahıskalılara dair araştırmaya böylesine ilgi göstermiş olmaları, tam bir mucize sayılır ve biz de acaba Avrupa'nın tatlı cazibesi ve parası mı etkili oldu diye sormadan edemiyoruz.

Öte yandan yazarların kimisi İngilizce, kimisi de Rusça yazmış oldukları için Rusça yayındaki yazıların yarısı tercümedir. Ne var ki Rusça versiyonu, Gürcü asıllı Elena Çikadze yayına hazırlamıştır ve ne kadar 'bağımsız' olduğu da ayrı bir nüanstır! Yazar, Fergana olaylarının sebeplerini sıralarken A. Osipov'un araştırmasını esas almış, ancak bizzat Özbekistan'daki Ahıskalılardan bu konuda ne düşündüklerini sormaya cesaret edememiştir. Bunca sebep sıralanırken sonuçta kimin suçlu olduğu söylenmemiş ve bugün sorumluluğun kimde olduğu da belirtilmemiştir!

Hacmi ve muhtevası itibariyle bu kitapta her ülke yazısı ayrı bir kritik yapılmasını gerektiriyor. Bu se-

beple editörlerin genel değerlendirme yaptıkları kısma dönmeyi daha uygun bulduk. Araştırmacıların en acı tespitlerinden biri, genel olarak Ahıskalılar arasında herhangi bir tek millî hedef bulunmadığıdır ve kitabın adından da anlaşılacağı üzere entegrasyon, dönüş ve iyi bir yere göç diye üç yol arasında kalmış şaşkın ve kararsız; coğrafi çekirdeği olmayan, oldukça dağınık azınlık söz konusudur.

İkinci kahredici tespit, Ahıskalı Türklerde aydın elit diye bir şey kalmadığıdır. Dejenere olmuş yeni kuşaklar ve azınlık kompleksinden mustarip eski kuşak arasında köprü rolü oynayan dinî ve etnik değerler kitapta arka plâna itilmiştir. Vatan ve millî değerlere sahip çıkması gereken öğretmenlerin çoğu, Gürcistan'da öğretmen olamamak korkusuyla Ahıska'ya dönüşü haince engellemeye çalışmaktadırlar. Maddî durumu ve geliri iyi olanlar, tabii olarak halkı dönüş fikrinden caydırmaya yeltenmektedirler. Özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'daki dernek yetkilileri, aslında dönüşe karşıdırlar.

Araştırmada öne sürülen doğru görüşlerden biri de, Sovyet sonrası dönemde sorunun oldukça çetrefilli ve çok boyutlu hale gelmiş olması hakkında tezdır. Şöyle ki Ahıskalıların oturdukları bağımsız devletler arasında azınlıklara yaklaşımdan tutun da çağdaşlaşma, kültürel ve millî politikalar, sosyoekonomik yapı, siyasî rejim gibi birçok farklar var. İ. Overland, uluslararası kuruluşların faaliyetlerindeki koordinasyon yetersizliğinden, Ahıskalılarının pasifliğinden, BDT ülkelerinde sivil toplum geleneğinin yokluğundan bahsederken bir hususu unuttu: 1998'den beri Avrupa'nın ilgili kurumlarının bütün BDT ülkelerini kapsayan faaliyetler yerine pilot bölge olarak Azerbaycan'a yönelmeleri gerekirdi, çünkü dönüş isteği burada daha belirgindi ve bu husus sanki görmezden gelinmiştir. Krasnodar'daki problemler de konuya ilgi uyandırmakla birlikte dönüş meselesini uzun süre arka plâna itmiş, Rusya'nın hukuk uygulamalarının eleştirisi ön plâna çıkmıştır. Fakat Overland'ın haklı olduğu nokta şudur: Bunca yazılan ve söylenenler, bir tür nakarat sendromuna yol açmıştır.

Bize göre bu çalışmada süslü lâflarla edebiyat yapılmış; yanlış ve çarpık tahlillerle sosyoloji suistimal edilmiştir.

Girişteki şu tespiti de belirtmekte yarar var: 'Ahıska, ortak kader ve geçmişin, ortak hafızanın yarattığı tarihî bir mittir. Dolayısıyla derbeder olmuş halk için hayalî bütünlük, hayal edilen birliktelik, ev, yurt, vatan düşüncesi **Ahıska** ile bağlıdır' ■

UÇUN KUŞLAR

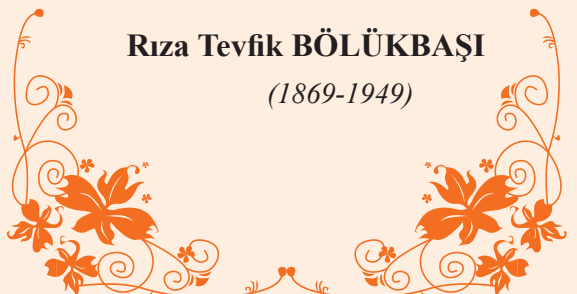
*Uçun kuşlar, uçun doğduğum yere,
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.
Ormanlar koynunda bir serin dere,
Dikenler içinde sarı gül vardır.*

*O çay ağır akar, yorgun mu bilmem,
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem,
Yaslı gelin gibi mahzun mu bilmem,
Yüce dağ başında siyah tül vardır.*

*Orda geçti benim güzel günlerim,
O demleri anıp bugün inlerim,
Destan-ı ömrümü okur dinlerim,
İçimde oralı bir bülbül vardır.*

*Uçun kuşlar, uçun burada vefa yok,
Öyle akar sular, öyle hava yok,
Feryadıma karşı aksisedâ yok,
Bu yangın yerinde soğuk kül vardır.*

*Hey Rıza, kederin başından aşkın,
Bitip tükenmiyor elemi aşkın,
Sende deryâ gibi daima taşkın,
Daima çalkanır bir gönül vardır.*

Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI

(1869-1949)

